

Lasten ja nuorten oikeuspsykologiset haastattelut:

Ajankohtaisia näkökulmia tutkimuksen valossa

Tuulikki Lampenius

Kirjallinen lopputyö

Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2023–2025

Sisällysluettelo

Johdanto	3
Suositukset haastattelujen toteuttamisesta.....	3
NICHHD-haastattelun rakenne	4
Kysymystyytit ja epäilyn käsittely	5
Menetelmä.....	7
Tulokset.....	8
Vastahakoisen haastateltavan tukeminen.....	8
Epäilyn käsittely	9
Avoimet kysymykset	12
Ohjaavat kysymykset	13
Tunneilmaisut haastatteluissa	14
Pohdinta ja johtopäätökset	16
Lähteet	21

Johdanto

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien rikoksisten esitutkinnassa keskeinen näyttö on asianomistajan kertomus. Pienetkin lapset voivat olla luotettavia ja informatiivisia kertojia oikeuspsykologisessa kontekstissa, mikäli haastatteluissa noudatetaan tutkimustietoon perustuvia suosituksia. Se, että lapsi saa kerrottua omat kokemuksensa aikuiselle ja pystyy täten vaikuttamaan omaan tilanteensa etenemiseen, on hänelle parhaimmillaan positiivinen kokemus (Saywitz ym., 2015). Lapsen kognitiivinen kehitys aiheuttaa luonnollisesti haastattelun toteuttamiselle omat vaatimuksensa. Etenkin pienet lapset ovat esimerkiksi alttiita johdattelulle, eli heidän kertomuksensa saattaa muotoutua helposti ulkopuolisen vaikutuksen seurauksena.

Suosituksat haastattelujen toteuttamisesta

Hyvistä haastattelutekniikoista on julkaistu useita suosituksia. Jo vuonna 1911 L.W. Stern esitti, että todistajien kuulustelut tulisi toteuttaa ”Bericht”-periaatteella ja välttämään ”Verhör”-tapaa (Myklebust ym. 2023). Ensin mainitulla Stern tarkoitti avoimiin kysymyksiin pohjautuvaa vapaata kerrontaa edistävää haastattelutapaa ja jälkimmäisellä suljettuihin ja johdatteleviin kysymyksiin pohjautuvaa kuulustelutyyliä. Myklebust ym. (2023) luettelevat useita haastattelusuosituksia eri maista, mm. APSAC Practice Guidelines on ”Investigative Interviewing in Cases of Alleged Child Abuse”, Forensic Interview Protocol, Cognitive Interview, CornerHouse Forensic Interview Protocol ja Dialogical Communication Method, KREATIV, NICHD (National Institute for Child Health and Human Development Investigative Interview Protocol, Orbach ym., 2000; Lamb ym., 2007) sekä PEACE. Nämä kaikki pohjautuvat samankaltaisiin periaatteisiin kontaktin rakentamisesta, tapahtumien selvittämisestä ja haastattelun päättämisestä. Osa näistä haastattelusuosituksista perustuu kuitenkin

ennemmin kliiniseen kokemukseen kuin tieteelliseen tutkimustietoon, joka puolestaan NICHD:n suhteen on vankkaa (Myklebust ym. 2023).

Lasten ja nuorten oikeuspsykologisista haastatteluista on äskettäin julkaistu kansainvälinen linjaus ("White paper", Korkman ym., 2024). Suositusten mukaan oikeuspsykologisissa haastatteluissa tulee käyttää näyttöön perustuvia menetelmiä, kuten NICHD-haastattelurunkoa ja sen uudempaa Revised-versiota (NICHD-R, Hershkowitz ym., 2014). Lisäksi haastattelijoiden tulee olla koulutettuja tehtävänsä ja heidän täytyy valmistautua haastatteluun huolellisesti. Haastatteluissa tulee hyödyntää hypoteesitestausta ja ne pitää tallentaa. Lasta tulee totuttaa haastattelun vaatimuksiin, on huomioitava hänen kehitystasonsa ja kulttuuritaustansa ja mahdollinen tulkin tarve. Haastattelut eivät saa hyödyntää johdatteluriskin sisältäviä menetelmiä, kuten anatomiset nuket, kehopiirroksot tai piirustusten tulkitseminen (Korkman ym., 2024).

NICHD-haastattelun rakenne

Alkuperäinen NICHD-haastattelurunko koostui sääntöjen ja ohjeiden kertomisesta, kontaktin luomisesta ja harjoitushaastattelusta, epäilyn käsittelystä ja lopetusvaiheesta. Havaittiin, että runkoa hyödynnettäessä haastateltavan oli helpompaa tuottaa epäilyn selvittämisen kannalta oleellista tietoa. Toisaalta huomattiin, että rungon käyttäminen ei helpottanut monimutkaisia motivaatioon ja vaikeisiin tunteisiin liittyviä kertomisen esteitä. Tästä syystä rungosta kehitettiin Revised-versio, jossa painotetaan entisestään hyvän yhteistyösuhteen luomista ja emotionaalisen tuen merkitystä (Myklebust ym. 2023). Uudessa versiossa kontaktin luominen aloitetaan jo ennen kuin kerrotaan haastattelun säännöt ja ohjeet. On todettu, että hyvä kontakti lisää haastattelussa saavutetun tarkan ja täsmällisen tiedon määrää (Korkman ym., 2024). Hyvä kontakti, tuen antaminen ja kannustaminen on kuitenkin toteutettava tavalla, joka ei johdattele (mm. Saywitz ym., 2015). On esitetty, että johdateltavuus toisaalta

vähenee, kun haastattelija on kannustava ja tukea antava (Korkman ym. 2024). NICHD-R-haastattelurunkoon on sisällytetty ilmaisuja, jotka ovat kannustavia mutta eivät johdattelevia. Kun on verrattu alkuperäisellä NICHD-rungolla toteutettuja haastatteluja Revised-rungolla toteutettuihin, on havaittu, että jälkimmäistä käytettäessä haastateltava on merkittävästi useammin kertonut epäilyä selkeyttäviä asioita, sekä seksuaaliväkivaltaa että pahoinpitelyä tutkittaessa (Hershkowitz ym., 2017).

Oikeuspsykologiseen haastatteluun sisältyy lisäksi sääntöjen ja ohjeiden (ground rules) kertominen sekä harjoitushaastattelu, jotka ovat haastattelun onnistumiselle tärkeitä vaiheita. On todettu, että sääntöjen ja ohjeiden kertominen lisää eri ikäisten lasten omaehtoista kerrontaa ja vähentää johdateltavuutta (Lee & Chung, 2023). Harjoitushaastattelussa haastateltavaa pyydetään kertomaan tarkasti jostakin epäilyyn liittymättömästä tapahtumasta. Harjoitushaastattelun avulla haastateltavaa totutetaan avoimeen kysymystyyliin ja tarkkaan muisteleamiseen ja myös sen on todettu vaikuttavan myönteisesti haastattelun onnistumiseen.

Kysymystyyppit ja epäilyn käsittely

Koko haastattelun ajan on tärkeää ylläpitää hyvää kontaktia, käyttää suositeltuja kysymystyypppejä (taulukko 1) sekä välttää johdattelua. Johdattelu tarkoittaa useimmiten sitä, että haastattelija tuo keskusteluun uusia tietoja, jotka saattavat olla vääriä tai harhaanjohtavia. Johdattelua voi olla myös se, että kysymyksiä toistetaan, vaikka haastateltava olisi jo vastannut. Näin toimittaessa haastateltava voi ajatella, että hänen aiempi vastauksensa oli väärä ja muuttaa vastaustaan. Johdattelevaa voi olla myös, mikäli haastattelu kestää liian kauan tai haastatteluja on liian monta. Haastateltavalle saattaa tulla tunne, ettei haastattelemisen lopu, ellei hän kerro asioista siten, kuten hän olettaa haastattelijan haluavan.

Taulukko 1: Kysymystyyppit oikeuspsykologisessa haastattelussa

Kysymystyyppi	Esimerkkejä
Avoimet ilmaisut: suotavia	<i>"Kerro siitä.", "Mitä sitten tapahtui?"</i>
Helpottavat ja selkeyttävät ilmaisut: suotavia	<i>"Aha", "Hmm",</i> haastateltavan sanojen toistaminen
Ohjaavat ilmaisut: edellä mainittujen jälkeen	<i>"Mitä te puhuitte?", "Minkä näköinen hän oli?"</i>
Vaihtoehtoilmaisut: mahdollisimman vähän ja harkitusti	<i>"Olitko sisällä koko ajan?", "Oliko hän vanha vai nuori?"</i>
Johdattelevat ilmaisut: vältettäviä	<i>"Sen jälkeen varmaan itkit", "Se varmaan sattui kovasti.", "Mitä teit, että pääsit pois tilanteesta?"</i>

Valmisteleva vaihe, johon sisältyy kontaktin luominen, haastattelun sääntöjen kertominen ja harjoitushaastattelu, on ratkaisevan tärkeä haastattelun onnistumisen kannalta. Kun haastateltava on hyvässä kontaktissa ja harjoitellut tarkkaa kertomista ja avoimiin kysymyksiin vastaamista, voidaan siirtyä tutkittavana olevan epäilyn käsittelyyn. Olisi toivottavaa, että haastateltava kertoisi epäilyaiheesta mahdollisimman spontaanisti ja mahdollisimman vähillä haastattelijan tarjoamilla vihjeillä. Periaatteena on, että epäilyn käsittelyyn siirryttäessä aluksi kysytään mahdollisimman avoin ja vähän epäilyyn viittaavia vihjeitä sisältävä kysymys, ja mikäli haastateltava ei tällöin ala kertoa epäilystä, käytetään tarkennetumpia kysymyksiä. Etukäteen on pohdittava, mikä kysymys on kaikkein suurin eli sisältää eniten informaatiota epäilystä. Haastattelussa ja etenkin epäilyä käsiteltäessä on tärkeää viitata lapsen kertomaan tämän omin sanoin, esimerkiksi *"Kerroit minulle, että äiti on tuhma, kerro siitä lisää"*.

Ongelmana haastatteluissa saattaa olla se, että lapsi tai nuori ei halua kertoa epäilyaiheesta joko siksi, että tuntee lojaalisuutta epäiltyä tekijää kohtaan tai siksi, että epäilyaiheen ajattelu herättää epämieluisia tunteita. Kertomattomuuden voi selittää se, ettei

epäiltyä rikosta ole tapahtunut, vaan epäily on syntynyt väärinkäsityksen tai jonkin muun vaihtoehdoisen selityksen seurauksena. Tavanomaista kuitenkin on myös, että haastateltavien on vaikea kertoa epäilystä. Etenkin kun kyseessä on seksuaalirikos, jossa epäiltynä on lähipiiriin kuuluva henkilö, kertominen voi olla vaikeaa. Haastattelijan rauhallisella, avoimella ja ystävällisellä asenteella ja myös kysymysten asettelulla voidaan helpottaa asiasta kertomista. Sen sijaan, että esitettäisiin potentiaalisesti lapsen ilmaisua kapeuttavia tai jopa sulkevia kysymyksiä, on suositeltavaa esittää ilmaisua avaavia ja vuorovaikutukseen kutsuvia kysymyksiä.

On todettu, että kokeneetkin haastattelijat esittävät huomaamattaan jo varhaisessa vaiheessa potentiaalisesti johdattelevia ja/tai liian suljettuja kysymyksiä (mm. Sternberg ym., 2001; Korkman ym., 2006). Onkin erittäin tärkeää, että haastatteluja arvioidaan jatkuvasti niiden laadun ylläpitämiseksi. Epäilyyn liittyvien kysymysten asettelun lisäksi lasta voidaan rohkaista kertomaan kokemuksistaan ei-johdattelevalla tavalla. Emotionaalista tukea voivat olla esimerkiksi lapsen nimen käyttäminen, käytöksen kehuminen, yleinen rauhoittelu ja rohkaisu (mm. Hershkowitz ym., 2013).

Tämän lopputyön tavoitteena on tutustua viimeaikaiseen lasten ja oikeuspsykologisesta haastatteluista tehtyihin tutkimusten tuloksiin ja uusimpiin suosituksiin haastatteluista etenkin siitä näkökulmasta, minkälainen haastattelutapa lisää haastatteluista saatua epäilyn selvittämisen kannalta oleellista informaatiota.

Menetelmä

Tein PsycInfo ja PubMed haun mm. hakusanayhdistelmällä ”NICHHD interview quality child abuse”, ResearchGate haun ”reluctant children in forensic interviews” sekä Google Scholarissa hakuja muutamilla eri hakusanayhdistelmillä, mm. ”child forensic interviews”,

”reluctant children in forensic interviews”. Valitsin artikkelit sen perusteella, että ne käsittelivät keskeisiä tutkimuskysymyksen liittyviä teemoja. Lisäksi pyrin valikoimaan mukaan meta-analyyseja ja katsausartikkeleja. Pääsääntöisesti valitut artikkelit ovat 15 edeltävänä vuoden ajalta eli vuosilta 2010–2025, mutta mukana on muutama tätä vanhempi viite taustoittamassa aiheen käsittelyä.

Tulokset

Oikeuspsykologinen haastattelu on haastava vuorovaikutustilanne, joka asettaa erityisiä vaatimuksia sekä haastattelijalle että haastateltavalle. Siihen liittyy monia huomioitavia tekijöitä, riskejä ja mahdollisuuksia. Rakentava vastavuoroinen keskustelu on haastavaa tilanteessa, jossa haastateltava on esimerkiksi hyvin nuori, hänellä on kielellisiä ongelmia tai hän on hyvin levoton. Toisaalta haastattelutilanne itsessään on kaikille haastateltaville jännittävä ja kuormittava tilanne, jossa virallisessa yhteydessä joutuu kertomaan vieraalle ihmiselle kameroiden edessä omista henkilökohtaisista asioistaan. Lisäksi tutkittavaan asiaan saattaa sisältyä monenlaisia tunteita, ajatuksia ja motivaatiotekijöitä, jotka vaikeuttavat asioista kertomista.

Vastahakoisen haastateltavan tukeminen

Ahern ym. (2019) totesivat, että nuoremmat lapset ilmaisivat useammin vastahakoisuutta kuin vanhemmat lapset ja heiltä piti kysyä enemmän epäilyyn liittyviä kysymyksiä ennen kuin he alkoivat itse kertoa epäilyä selvittäviä asioita. Jo aiemmin on esitetty, miten haastattelut saattavat ajautua väärille raiteille, kun haastateltava on vastahakoinen (mm. Hershkowitz ym., 2006). Kun on tutkittu hyväksikäyttöepäilyä selvittävien haastattelujen dynamiikkaa tilanteissa, joissa lapsi kertoo epäilystä ja tilanteissa, joissa lapsi on vastahakoinen, on havaittu, että haastattelijan luontainen reaktio lapsen vastahakoisuuteen on painostuksen lisääminen. Vastustusta kohtaava haastattelija esitti haastateltavalle tunkeilevia kysymyksiä,

ei antanut tukea tai kannustusta ja toi keskusteluun sensitiivisiä aiheita ennen aikaisesti (Hershkowitz ym., 2006).

Haastattelijat saattavat käyttää ongelmallisia ilmaisuja edetäkseen keskustelussa vastahakoisten haastateltavien kanssa (Hershkowitz ym. 2017). Ensinnäkin on ongelmallista rohkaista haastattelevaa johdatellen, kuten ”sinun ei tarvitse pelätä”, kun haastateltava ei ole puhunut mitään pelosta tai vahvistaa kertomaa valikoivasti, kuten ”nyt kerrot hyvin tärkeitä asioita”. On myös haitallista kyseenalaistaa kertomaa, kuten ”miten on mahdollista, että...”. Haastateltava tuntee olonsa epämukavaksi myös, jos haastattelija keskeyttää hänet, kritisoi, painostaa tai käyttää hänestä väärää nimeä. On myös ongelmallista, mikäli haastattelija antaa katteettomia lupauksia tai vakuutteluja, ettei mitään tule tapahtumaan kertomisen seurauksena. Lisäksi haastateltava voi kokea epämiellyttävänä, mikäli haastattelija ei reagoi hänen tuottamaansa ilmaisuun epämukavuuden tai hankalan tunteen kokemisesta.

Vastahakoista haastateltavaa voi sen sijaan rohkaista esimerkiksi huomioimalla tämän hyvinvointia ja tunteita kuten ”huomaan, että yrität kovasti”, ”kerro lisää siitä, kun olit surullinen”, tai rohkaisemalla johdattelematta kuten ”Täällä voi puhua ihan kaikenlaisista asioista” (Ahern ym. 2019).

Epäilyn käsittely

Epäilyaiheen käsittelyyn siirtyessä on tärkeää pohtia, millaiset kysymykset ovat parhaita tiedon hankinnan näkökulmasta. Garcia, Powell ym. (2022) ovat tutkineet, millainen kysymys tuottaa todennäköisemmin informaatiota epäilyaiheeseen siirtymisessä. Otoksessa oli 374 aukikirjoitettua poliisin haastattelua Australiassa vuosina 2002–2014, lopulliseen otokseen päätyi 324 haastattelua. Tutkimuksessa koodattiin lapsen ensimmäinen vastaus epäilyyn siirtymisessä joko informatiiviseksi (esim. tulit puhumaan siitä, mitä isoisä teki) tai ei-informatiiviseksi (esim. Tulit puhumaan sinun kanssasi / en tiedä / en muista). Toinen

koodattu muuttuja kuvasi käytettyjen puheenvuorojen määrää epäilyn käsittelemisen aloittamisesta siihen, että lapsi kertoi epäilyasiasta.

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millainen ensimmäinen epäilyyn siirtyessä esitetty kysymys tuotti todennäköisimmin informaatiota ja nopeimman siirtymän epäilyaiheeseen. Taustatiedon valossa oletettiin, että lapsi tuottaa todennäköisemmin informaatiota, jos häneltä a) kysytään mitä- alkuinen kysymys eikä miksi-alkuinen kysymys, b) kysytään enemmän suoria kuin epäsuoria kysymyksiä, c) epäsuorat kysymykset alkavat enemmän ”voitko” (can you) kuin tiedätkö / muistatko ja d) haastatteluun sisältyy harjoitushaastattelu.

Tutkijat totesivat, että ”mistä (what)” alkuinen kysymys (mistä olet tullut tänään puhumaan) tuotti 60 % todennäköisemmin informaatiota kuin ”miksi (why)” alkuinen kysymys (miksi olet tullut tänne tänään puhumaan). Kysymys ”Tiedätkö, miksi olet tullut tänne tänään puhumaan” vähensi informatiivisten vastausten todennäköisyyttä 91 % verrattuna ”mistä” alkuseen kysymykseen. Suorat kysymykset ja epäsuorat ”voitko”- alkuiset kysymykset olivat samanveroisia informaation saamisen kannalta, ja oletettiin, että lapset ymmärtävät jälkimmäisen muotoilun olevan kohtelias versio suorasta kysymyksestä. ”Tiedätkö”- alkuiset kysymykset kuitenkin todettiin informaation saamisen kannalta huonoiksi.

Tutkijat olettivat, että lapset kokevat ”tiedätkö”- kysymykset tietämisen tai muistamisen testaamisena, ja olivat taipuvaisia vastaamaan näihin hyvin niukasti. Tutkimuksen perusteella todettiin, että pienetkin muutokset kysymysten muotoilussa voivat vaikuttaa lapselta saadun informaation määrään ja epäilyaiheeseen pääsyn nopeuteen huomattavasti. Todettiin myös, että harjoitushaastattelulla oli merkittävä rooli epäilyaiheen tuloksellisuuden kannalta.

Garcia, Brubacher ym. (2022) julkaisivat samasta aineistosta toisen artikkelin, jossa tutkittiin sitä, millaisilla kysymystyypeillä eteneminen on tuloksellisinta sen jälkeen, kun lapsi ei ole tuottanut epäilyyn liittyvää informaatiota avoimimman kysymyksen jälkeen. Tutkimuksessa jaoteltiin tuloksettomien ensimmäisten kysymysten jälkeinen strategia neljään luokkaan: 1) haastatteluun tarkoituksen uudelleen kysyminen eri sanoin, 2) olemassa olevaan tietoon viittaaminen, 3) lapsen aiempaan vastaukseen viittaaminen ja 4) vähäinen rohkaiseminen. Näitä strategioita noudatettiin joko korkealaatuisesti tai heikkolaatuisesti (taulukko 2). Taulukossa lueteltujen strategioiden lisäksi luokiteltiin kysymykset, jotka eivät sopineet mihinkään näistä kategorioista, esimerkiksi sääntöjen ja ohjeiden vahvistaminen.

Taulukko 2 Määritelmiä ja esimerkkejä korkea- ja heikkolaatuisista jatkokysymyksistä haastattelussa (Garcia, Brubacher ym. 2022).

	Määritelmä	Esimerkki
1) Haastattelun syyn kysyminen		
Korkealaatuinen:	Haastatteluun tulemisen syyn kysyminen käyttäen ”mistä” eikä ”miksi” kysymyssanaa	Kerro, mistä tulit tänne tänään puhumaan.
Heikkolaatuinen:	Haastatteluun tulemisen syyn kysyminen ”miksi” sanaa käyttäen	Miksi tulit tänne tänään puhumaan? Tiedätkö, miksi tulit tänne tänään puhumaan?
2) Aiempaan tietoon viittaaminen		
Korkealaatuinen	Vahvistetun neutraalin tiedon mainitseminen, sisältäen usein mahdollisuuden korjata haastattelijaa	Ymmärsin, että kävit viime viikolla juttelemassa rehtorin kanssa, ymmärsinkö oikein?
Heikkolaatuinen	Haastattelija ei vahvista käyttämänsä tietoa ja/tai se sisältää arvottavia määritelmiä	Tapahtuiko sinulle jotain pahaa? Ymmärsin, että jotain tapahtui autotallissa, kerro siitä.
3) Aiempaan kertomaan viittaaminen		

Korkealaatuinen	Lapsen kertomaan viitataan loogisesti ja johdattelematta	Kerro lisää leikeistä, joita leikitte koulun vessassa koulun jälkeen (kun lapsi on itse maininnut näin)
Heikkolaatuinen	Epälooginen, asiaan kuulumaton, kyseenalaistava tai johdatteleva viittaus	Missä olit? Olitko kotona? Etkö todellakaan muista mitään?

4) Vähäinen rohkaisu

Korkealaatuinen	Keskustelua helpottavat ilmaisut (mm, okei) tai haastateltavan edellisten sanojen toistaminen	L: menin vessaan H: mmm. L: ja X oli siellä. H: X oli siellä.
Heikkolaatuinen	Haastateltavan sanojen vahvistaminen tavalla, joka ei rohkaise jatkamaan kertomista.	L: menin vessaan H: sinä menit vessaan? L: Kyllä.

Garcia, Brubacher ym. (2022) totesivat tutkimuksessaan, että korkealaatuiset jatkokysymykset olivat jopa 85 % tuottoisampia kuin heikkolaatuiset jatkokysymykset. Lapset sekä vastasivat kysymyksiin paremmin että tuottivat enemmän relevanttia tietoa, kun kysymykset olivat korkealaatuisia. Keskustelusta muodostui helposti itseään vahvistava positiivinen kehä, jos lapset vastasivat kysymyksiin alusta alkaen hyvin ja tuottoisasti. Tällöin myös haastattelija kysyi luontaisesti korkealaatuisia jatkokysymyksiä. Jos lapsi taas ei vastannut tai vastasi epäinformatiivisesti, haastattelijat käyttivät vaihtelevasti eri strategioita joko korkea- tai heikkolaatuisesti. Epäinformatiivisen alun jälkeen parhaaksi strategiaksi tutkijat arvioivat sen, että haastattelija viittasi korkealaatuisella tavalla lapsen aiempaan kertomaan.

Avoimet kysymykset

Täysin avoimiin kysymyksiin, joita yleisesti suositellaan epäilyn käsittelyssä, saattaa toisaalta liittyä ongelmia. Wolfman ym. (2016) tutkivat 6-16-vuotiaiden lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittämiseen liittyviä haastatteluja (n=103) ja havaitsivat, että yleisiin avoimiin kysymyksiin saatiin eniten vastauksia, jotka eivät tuottaneet merkityksellistä tai

hyödyllistä tietoa. Tällaisia ovat vastaukset kuten ”en tiedä”, ”en muista”, ”en ymmärrä”, vastaaminen asian vierestä tai aiemman vastauksen toistaminen, sekä hiljaisuus. Täysin avoimet kysymykset voivat olla liian epämääräisiä ja niistä puuttuu rakenne, joka helpottaa kysymyksen hahmottamista (Wolfman ym., 2016). Täysin avoimen kysymyksen sijaan avoin kysymys kannattaa liittää lapsen aiempaan kertomaan, mutta pitää se silti avoimena (esimerkiksi: Sanoit, että menit seuraavaksi nukkumaan. Kerro siitä, kun menit nukkumaan). Suositeltava tapa Wolfmanin ym. (2016) mukaan on myös vetää yhteen haastateltavan kertomaa. Haastateltavan aiemman kertoman kertaaminen ja yhteen vetäminen parantaa kontaktia ja tuo haastateltavalle tunteen, että haastattelija kuuntelee häntä. Tekniikka on tehokas niin lapsia kuin aikuisiakin haastateltaessa.

Ohjaavat kysymykset

Myös ohjaavat kysymykset saattavat olla epäilyä selvitettäessä tehokkaita ja tuoda selvyyttä yksityiskohtiin, jotka jäävät epäselviksi avoimempia kysymyksiä käytettäessä. Friend ym. (2024) esittivät tutkimuksensa (n=197, ikä 5–17) perusteella, että erityisen hyödyllisiä ohjaavia kysymyksiä seksuaaliväkivaltaa tutkittaessa ovat kysymykset siitä, mitä käsillä tehtiin (”mitä hän teki käsillään” ja ”mitä sinä teit käsilläsi”). Vastaukset näihin kysymyksiin sisälsivät uutta informaatiota 59 % tapauksessa. Tietoa saatiin esimerkiksi käytetystä voimasta, väkivallasta, vastustelusta ja kosketuksen luonteesta.

Friend ym. (2024) kertovat esimerkin kahdeksanvuotiaasta Darlenesta. Lapsi kertoi, että epäilty oli ”koskenut” häntä, mutta ei osannut kertoa tarkemmin asiasta haastattelijan kysyessä avoimia kysymyksiä. Kun haastattelija pyrki selvittämään tapahtumien kulkua kysymällä, mitä tapahtui ensiksi, Darlene vastasi ”hän vain koski minua ja herätin äidin, joka puolusti minua”. Haastattelijan pyytäessä kertomaan lisää koskemisesta Darlene vastasi, että ”sitten äiti suuttui ja käski hänen lopettaa”. Haastattelijan kysyessä ”sanoit, että hän koski

sinua, mitä hän teki käsillään?”, Darlene vastasi ”yksi käsi oli tietokoneella, tämä, ja hän teki sillä jotain, ja toisella hän koski minua keskikohtaan”. Tästä esimerkistä voidaan huomata, miten tapahtumakuvaus konkretisoitui kysyttäessä ohjaava käsien toimintaa koskeva kysymys. Myös muut vastaavan kaltaiset toimintaan liittyvät ohjaavat kysymykset, kuten ”miten satutit jalkasi” ovat suositeltuja (Stolzenberg ym., 2019).

Tunneilmaisut haastatteluissa

Oikeuspsykologisissa haastatteluissa käytetyt tunneilmaisut on tutkimuskirjallisuudessa melko vähän tutkittu aihe (mm. Karni-Viesel, 2022; Katz ym. 2016). Vaikeasta aiheesta kerrottaessa tunteet ovat kuitenkin tärkeässä roolissa, sillä tunteiden ilmaisu edesauttaa tiedon hakemista muistista. Etenkin negatiivisten tunteiden ilmaisun on todettu lisäävän kaltoinkohtelutilanteiden keskeisten yksityiskohtien muistamista oikeuspsykologisissa haastatteluissa (Karni-Viesel ym., 2022).

Tunteiden tunnistaminen ja käsittely kehittyvät lapsella vuorovaikutuksessa hoivaavan aikuisen kanssa. Kun vanhempi kaltoinkohtelee lasta, lapsen tunteiden käsittelyn kehittyminen häiriintyy. On todettu, että kaltoinkohdeltujen lasten tunnetaidot poikkeavat turvallisessa ympäristössä kasvaneiden lasten taidoista. Kaltoinkohdellut lapset esimerkiksi tunnistavat tunteita heikommin, saattavat kokea enemmän häpeän tunteita ja heillä saattaa esiintyä enemmän tunnehäiriöitä ja tunnehäiriöihin liittyvää käytöstä (Katz ym., 2016). Kaltoinkohdellut lapset saattavat myös oppia estämään tai peittämään omat negatiiviset tunteensa, koska niiden ilmaisusta on rangaistu. On myös esitetty, että osa tunneilmaisun vähäisyydestä haastatteluissa saattaisi johtua dissosiaatiosta (Katz ym., 2016). Dissosiaatio tarkoittaa sitä, että mielen rakenteiden välillä on haitallisia katkoksia. Ilmiö on myös osa normaalia mielen toimintaa, mutta traumaattisten kokemusten yhteydessä sillä viitataan siihen, että henkilön tietoinen mieli saattaa suojautua irrota tunnetason kokemuksesta.

NICHD-R haastattelurunkoon on lisätty tunneilmaisua edistäviä kysymyksiä ja ohjeistuksia. Jo kontaktia luotaessa voidaan harjoitella tunteiden kuvaamista ja epäilyaiheen käsittelyssä on hyödyllistä kysyä koetuista tunteista ja rohkaista niistä kertomista. On näyttöä siitä, että uudistetun haastattelurungon käyttäminen lisää ja monipuolistaa tunteiden ilmaisua, epäilyyn liittyvien tunteiden esiintuomista ja kertomusten yhtenäisyyttä ja uskottavuutta (mm. Karni-Visel ym., 2019). Lisää tutkimusta kaivataan kuitenkin esimerkiksi siitä, miten haastateltavat, jotka eivät ole joutuneet rikoksen kohteeksi, kokevat haastattelun (Tamm ym. 2021).

Saksalainen tutkimusryhmä (Tamm ym., 2021) toteutti aikuisilla vinjettitutkimuksen, jossa toisen ryhmän koehenkilöt eläytyivät tilanteeseen, jossa olivat kokeneet hyväksikäyttöä ja toisen ryhmän koehenkilöt eläytyivät tilanteeseen, jossa heidän epäiltiin joutuneen hyväksikäytetyiksi, vaikka todellisuudessa näin ei ollut käynyt. Tutkimuksessa selvitettiin, minkälainen tuki ja rohkaisu haastattelussa koettiin ystävällisenä ja lisäsi halua kertoa epäilystä ja minkälainen tuki koettiin painostavana. Molemmat tutkimusryhmät kokivat myönteisinä ja johdattelemattomina hyvän tahdon osoitukset, ("Onko sinulla kylmä? tai Tarvitsetko tauon?"), vahvistavat kommentit ("Korjasit minua, hyvä, se on tärkeää"), kiitosten ja arvostuksen ilmaukset ("Kiitos, kun puhuit kanssani"), myötätunnon osoitukset ("Tiedän, että haastattelu on kestänyt jo pitkään"), haastateltavan tunnetilan tiedustelun ("Miltä keskustelu nyt tuntuu?"), uhrin vastuun poistamisen ("Ei ole lapsen syy, jos tällaista tapahtuu") sekä avun tarjoamisen ("Kerro jotakin, niin autan sinua sitten kysymyksillä, tehtäväni on auttaa sinua"). Nämä ilmaisut välittävät kiitollisuutta, arvostusta ja sympatiaa. Lisäksi ne korostavat haastateltavan pystyvyyttä ja kontrollia tilanteesta samalla, kun apua tarjotaan. Sen sijaan molemmat ryhmät kokivat painostavina ilmaisut, joissa korostettiin henkilökohtaista kiinnostusta ("Haluan oppia tuntemaan sinut paremmin ja kuulemaan, mitä

sinulle on tapahtunut”), haastattelijan ja haastateltavan välistä suhdetta (”Olet kertonut jo paljon ja tunnemme paremmin. Nyt voit kertoa minulle lisää asioita”), itsevarmaa optimismia (”Olen varma, että voit kertoa minulle”), sanattoman viestintään vaikuttamista (”Istu lähempänä minua”) ja epäilyaiheesta kertomisen rohkaisua (”On tärkeää, että kerrot, jos jotakin on tapahtunut”). Kirjoittajat arvioivat, että nämä ilmaisut koettiin mahdollisesti rajoja loukkaavina ja manipulatiivisina (Tamm ym., 2021).

Lyon ym. (2012) totesivat tutkimuksessaan, että kysymys ”miltä sinusta tuntui” (”How did you feel”) on tiedon saamisen näkökulmasta hyödyllinen seksuaaliväkivaltaa tutkittaessa. Tämä yleisen tason kysymys oli tuottoisampi kuin spesifit psyykkisiä ja fyysisiä tuntemuksia tai ajatuksia tiedustelevat kysymykset. Toisaalta kysymys yksinään saattaa tuottaa lyhyen vastauksen, kuten ”surulliselta”, jolloin siihen kannattaa liittää kuten ”sanoit olleesi surullinen, kerro minulle siitä lisää” (Ahern & Lyon, 2013). Toisaalta liiallista tunteisiin fokusoimista voi olla hyvä välttää kontaktinluomisvaiheessa, jossa ahdistuneeseen oloon keskittyminen saattaa lisätä ahdistusta (Ahern & Lyon, 2013).

Pohdinta ja johtopäätökset

Edellisessä luvussa kuvattujen tutkimusten suositukset ovat suurilta osin sovellettavissa kulttuurista riippumatta pyrittäessä kehittämään oikeuspsykologisten haastattelujen laatua. Sovelluksia on hyvä pohtia eri kielten ominaisuudet ja kulttuuritekijät huomioiden (mm. Korkman, 2024). Esimerkiksi Suomessa ei ole välttämättä yhtä luontevaa käyttää toistuvasti haastateltavan nimeä kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Sanojen painotukset ja intonaatiot vaikuttavat eri kielissä ja kulttuureissa ilmaisuun eri tavoin.

Useissa tutkimuksissa on ongelmana se, ettei tiedetä, perustuuko rikosepäily todellisiin tapahtumiin vai vaihtoehtoihin selityksiin. Tutkijoiden esittämät suositukset

hyvistä haastattelukäytännöistä toimivat kuitenkin myös tilanteissa, joissa vaihtoehtoiset selitykset saavat enemmän tukea. Avoin ja hyvää kontaktia painottava haastattelutapa mahdollistaa myös sen, että lapsi pystyy esimerkiksi kertomaan keksineensä epäilyn herättäneet kertomuksensa tai sen, että lapsi kuvaa epäilyn syntyneen väärinkäsityksestä.

Vaikka tutkimustietoa oikeuspsykologisista haastatteluista on jo paljon, edelleen tiedetään liian vähän monista aihepiireistä, joita alan johtavat tutkijat kommentoivat ansiokkaasti taannoisessa artikkelissa (Talwar ym., 2024). Lisää tutkimusta kaivataan etenkin haastattelujen kontaktinluomiseen ja sosiokulttuurisiin kysymyksiin liittyen sekä nuorisoiäisten haastateltavien haastattelujen erityispiirteistä. Vaikka hyvän yhteistyösuhteen (kontakti, engl. rapport) merkityksestä ollaan yhtä mieltä, tätä käsitettä ei olla tarkasti määritelty, eikä tehokkaita kontaktinluomiskeinoja vastahakoisten haastateltavien kanssa olla riittävästi esitetty. Lisätutkimusta kaivataan myös siitä, miten saavutettua yhteistyösuhdetta ylläpidetään (Talwar ym. 2024). Lisäksi olisi hyvä selvittää tarkemmin sitä, miten eri ikäiset haastateltavat kokevat haastattelijan antaman tuen ja rohkaisun ilmaiset (Tamm ym., 2021).

Kontaktin luomisessa nuorisoiäisten haastateltavien kanssa on haasteita, joihin vielä etsitään vastauksia. Nuorisoiäiset saattavat kokea, että he ovat autonomisia ja kyvykkäitä toimijoita, eikä aikuisilla ole oikeutta selvittää heidän asioitaan. Lisäksi nuorisoiäiset ovat tyypillisesti ystävä- ja kaveripiirille varsin lojaaleja, ja asioiden selvittämiseen saattaa liittyä myös toisten nuorten tekemisten avaamista. On pohdittu, voitaisiinko vastahakoisten nuorten kanssa hyödyntää eri strategioita, esimerkiksi sitä, että myös haastattelijalla olisi omista kokemuksistaan jotakin ja näin loisi luottamuksellista ilmapiiriä (Dianiska ym., 2024a, 2024b).

Yleisellä tasolla on hyvin huomioitu, että oikeuspsykologisissa haastatteluissa kannattaa suunnitella tarkoin etenkin epäilyaiheeseen siirtymisen ensimmäiset kysymykset. Suomennetussa NICHD-R-rungossa epäilyyn siirtymisvaiheen ensimmäinen kysymys on ”Tiedätkö, miksi olet tullut tapaamaan minua tänään”. Tämä muotoilu on arvioitu informatiivisesti heikkolaatuiseksi (Garcia, Powell ym., 2022). Ensinnäkin se on vaihtoehtokysymys, johon vastataan helposti lyhyesti ja usein myös kielteisesti. Toiseksi on yleisemminkin hyvä välttää vaikutelmaa siitä, että haastattelussa testataan lapsen tietämistä ja osaamista. Pienempikin lapsi on haastatteluissa tasavertainen keskustelija ja arvokas tiedon tuottaja, mitä on hyvä painottaa. Uudessa rungossa on myös kontaktivaiheessa kysymys ”mitä osaisit kertoa itsestäsi”. Myös tähän kysymykseen sisältyy ajatus osaamisen testaamisesta, joka saattaa aiheuttaa haastateltavassa sulkeutumista.

Kun haastateltava on vastahakoinen kertoja, on vaarana, että haastattelija alkaa kysellä suljetumpia kysymyksiä. Kun avointa kerrontaa ei saavuteta, luontainen reaktio on ottaa käyttöön ohjaavat ja vaihtoehtokysymykset. Tällöin on riskinä, että kertomus niukkenee entisestään tai tyrehtyy kokonaan. Vaatii harjaantumista ja oman toiminnan tarkastelua, jotta pystyy vastustamaan luontaista tarvetta selvittää asia keinolla millä hyvänsä ja ajautua suljetumpiin kysymyksiin. On myös hyvä pohtia parhaita ilmaisuja, joilla tukea vastahakoista kertojaa. Kuten Tamm ym. (2021) totesivat aikuisilla toteutetussa tutkimuksessaan, osa tuen antamisen keinoista koettiin painostavina, vaikkei se ole ollut niiden tarkoitus. Tutkimustietoa puuttuu siitä, miten lapset ja nuoret, ja etenkin haastateltavat, jotka eivät ole joutuneet väkivallan kohteeksi, kokevat erilaiset tuen ilmaisut.

Kuten edellä mainitussa artikkelissa (Talwar ym. 2024) todettiin, monet haastateltavat voivat olla vastahakoisia eri syistä. Nuoruusikäisten lisäksi haastavia ryhmiä voivat olla esimerkiksi ihmiskaupan uhrit, tulkin avustuksella haastatellut, eri kulttuureista tulevat ja

kehitysviiveiset henkilöt (Talwar ym., 2024). Ihmiskauppaan ilmiönä liittyy monimutkaista ihmissuhteiden riippuvuusdynamiikkaa, ja ihmiskaupan uhrin ovat usein hyvin vastahakoisia kertojia. Tulkin läsnäolo haastattelussa vaikuttaa haastattelijan ja haastateltavan suhteeseen ja aiheuttaa haastatteluun katkoksia ja häiriöitä, jotka voivat vaikeuttaa haastateltavan muistamista ja kerrontaa. Suomessa on huomioitu tulkkaukseen liittyvät ongelmat oikeusprosesseissa ja koulutettu tulkkeja aihepiiriin. Lisäksi Suomessa on julkaistu käsikirja siitä, miten NICHD-periaatteita voidaan muokata ihmiskaupan selvittelytilanteisiin sopivaksi (Korkman, 2024). Enemmän tutkimusta tarvitaan kuitenkin siitä, miten etenkin nuoret pystyvät parhaiten toimimaan vaikeissa ja ahdistavissa oikeuspsykologisissa selvittelyissä, kun lisähaasteena on kielimuuri (Talwar ym., 2024).

Vaikka avointen kysymysten käyttäminen on erittäin suositeltavaa, on huomioitava, että pelkät avoimet kysymykset voivat olla toisinaan riittämättömiä. Etenkin pienillä lapsilla tai erityispiirteisillä haastateltavilla saatetaan tarvita konkreettisempia ohjaavia kysymyksiä, jotta epäily selviäisi. Näiden muotoilussa on kuitenkin syytä huomioida, ettei tuo kysymyksillä keskusteluun uutta vahvistamatonta tietoa. Seksuaalirikoksia selviteltäessä hyödyllisiä ohjaavia kysymyksiä ovat esimerkiksi ”mitä hän teki käsillään” ja ”mitä sinä teit käsilläsi”. Lisäksi rikosepäilyä selvitettäessä keskeisiä seikkoja oikeusprosessissa ovat tapahtumia aikaan ja paikkaan sitovat yksityiskohdat, jolloin niitä kartoittavat ohjaavat kysymykset ovat tärkeitä. Nuoruusikäisten kohdalla on syytä huomioida, että nuoret voivat kokea liian intensiivinen ohjaavien kysymysten käytön kuulustelemisena ja reagoida vastustuksella.

Lyon ym. (2012) suosittelivat rikosepäilyä tutkittaessa käyttämään yleistä ”miltä sinusta tuntui” – kysymystä, jota pidettiin tiedon saannin kannalta erittäin tuottoisana, etenkin kun jatkona pyydetään tarkentamaan haastattelijan mainitsemia tunteita (Ahern & Lyon, 2013). Suomen kielellä verbi ”tuntua” voi tarkoittaa sekä fyysisiä tuntemuksia että

tunteita. Etenkin pienempien lasten kohdalla käy usein niin, että he vastaavat kuvaamalla fyysisiä tuntemuksia. Nämä kuvaukset ovat luonnollisesti epäilyn selvittämisen kannalta myös hyödyllistä informaatiota. Kun mahdollisesti kuvatut fyysiset tuntemukset on käsitelty, keskustelu voidaan ohjata tunteisiin esimerkiksi kysymällä ”kerro vielä, millaisia tunteita sinulla oli tilanteessa”.

Tunteita käsiteltäessä, kuten muutenkin haastattelussa, haastattelijan on hyvä pysyä neutraalina, vaikka osoittaisikin empatiaa. Liiallinen haastateltavan tunteen myötäily on haastateltavalle hyödytöntä, ja saattaa olla jopa haitallista sekä johdattelevaa. On myös hyvä muistaa, että tunneilmaisun puute on myös tavanomainen ilmiö traumaattisista kokemuksista kerrottaessa ja saattaa liittyä esimerkiksi mielen suojautumiseen tai masentuneeseen mielialaan. Tunteiden ilmaisusta tai sen puutteesta ei voida tehdä johtopäätelmiä arvioitaessa kertomuksen luotettavuutta. Tutkimuksen näkökulmasta on todettava lisäksi, että tunteiden merkityksestä oikeuspsykologian kontekstissa on edelleen liian vähän tutkittua tietoa, kuten Katz ym. jo vuonna 2016 totesivat.

Vaikka oikeuspsykologisten haastattelujen peruseriaatteet ovat olleet jo pitkään laajalti käytössä, uusia suosituksia ja huomioitavia tutkimustuloksia ilmestyy jatkuvasti. Oikeuspsykologisia haastatteluja toteuttavien ammattilaisten onkin tärkeää seurata tieteellisiä tutkimusta ja tarkastella kriittisesti oman työskentelynsä laatua. Lisäksi on keskeistä, että organisaatiot ja toimintaympäristöt mahdollistavat osaamisen jatkuvan kehittämisen koulutuksen ja työnohjauksen avulla.

Lähteet

- Ahern, E. C., & Lyon, T. D. (2013). Facilitating maltreated children's use of emotional language. *Journal of Forensic Social Work*, 3(2), 176-203.
- Ahern, E. C., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Blasbalg, U., & Karni-Visel, Y. (2019). Examining reluctance and emotional support in forensic interviews with child victims of substantiated physical abuse. *Applied Developmental Science*, 23(3), 227-238.
- Benia, L. R., Hauck-Filho, N., Dillenburg, M., & Stein, L. M. (2015). The NICHD Investigative Interview Protocol: A Meta-Analytic Review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(3), 259–279. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1006749>
- Dianiska, R. E., Simpson, E., & Quas, J. A. (2024a). Rapport building with adolescents to enhance reporting and disclosure. *Journal of Experimental Child Psychology*, 238, 105799.
- Dianiska, R. E., Quas, J. A., & Lyon, T. D. (2024b). Using rapport building to improve information yield when interviewing adolescents: A systematic review and call for research. *Child Abuse & Neglect*, 154, 106898.
- Friend, O. W., Nogalska, A. M., & Lyon, T. D. (2024). The utility of direct questions about actions with the hands in child forensic interviews. *Psychology, Public Policy, and Law*, 30(2), 121.
- Garcia, F. J., Brubacher, S. P., & Powell, M. B. (2022). How interviewers navigate child abuse disclosure after an unproductive start in forensic interviews. *International journal on child maltreatment: research, policy and practice*, 5(3), 375-397.

- Garcia, F. J. , Powell, M. B. , Brubacher, S. P. , Eisenclas, S. A. & Low-Choy, S. (2022). The Influence of Transition Prompt Wording on Response Informativeness and Rapidity of Disclosure in Child Forensic Interviews. *Psychology, Public Policy, and Law*, 28 (2), 255-266. doi: 10.1037/law0000347.
- Hershkowitz I, Orbach Y, Lamb ME, Sternberg KJ, Horowitz D (2006) Dynamics of forensic interviews with suspected abuse victims who do not disclose abuse. *Child Abuse & Neglect* 30:753–769
- Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Katz, C., & Malloy, L. C. (2013). Does enhanced rapport-building alter the dynamics of investigative interviews with suspected victims of intra-familial abuse? *Journal of Police and Criminal Psychology*.. <https://doi.org/10.1007/s11896-013-9136-8>.
- Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Katz, C. (2014). Allegation rates in forensic child abuse investigations: Comparing the revised and standard NICHD protocols. *Psychology, Public Policy, and Law*, 20(3), 336–344. <https://doi.org/10.1037/a0037391>
- Hershkowitz, I., Ahern, E. C., Lamb, M. E., Blasbalg, U., Karni-Visel, Y., & Breitman, M. (2017). Changes in interviewers' use of supportive techniques during the Revised Protocol training. *Applied Cognitive Psychology*, 31(3), 340-350.
- Katz, C., Paddon, M. J., & Barnett, Z. (2016). Emotional language used by victims of alleged sexual abuse during forensic investigation. *Journal of child sexual abuse*, 25(3), 243-261.

- Karni-Visel, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Blasbalg, U. (2019). Facilitating the expression of emotions by alleged victims of child abuse during investigative interviews using the Revised NICHD Protocol. *Child maltreatment*, 24(3), 310-318.
- Karni-Visel, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Blasbalg, U. (2022). Emotional valence and the types of information provided by children in forensic interviews. *Child Abuse & Neglect : The International Journal.*, 129.
- Karni-Visel, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Blasbalg, U. (2023). Nonverbal emotions while disclosing child abuse: The role of interviewer support. *Child maltreatment*, 28(1), 66-75.
- Korkman, J. (2006). How (not) to interview children: Interviews with young children in sexual abuse investigations in Finland.
- Korkman, J., Otgaar, H., Geven, L. M., Bull, R., Cyr, M., Hershkowitz, I., ... & Volbert, R. (2024). White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. *Psychology, Crime & Law*, 1-44.
- Korkman, J. (2024). Lapsen kuulemisen käsikirja epäiltyjen ihmiskauppatapausten tutkinnassa-Julia Korkman, HEUNI.
- Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child abuse & neglect*, 31(11-12), 1201-1231.

- Lee, S., & Chung, H. J. (2023). Effects of Guiding Ground Rules and Individual Differences on the Accuracy of Children's Free Recall and Suggestibility. *Journal of Child Sexual Abuse, 32*(7), 829-844.
- Lyon, T. D., Scurich, N., Choi, K., Handmaker, S., & Blank, R. (2012). "How did you feel?": Increasing child sexual abuse witnesses' production of evaluative information. *Law and Human Behavior, 36*(5), 448.
- Myklebust, T., La Rooy, D. J., & Peixoto, C. E. (2023). The National Institute of Child Health and Human Development Protocol. *Interviewing and interrogation: a review of research and practice since World War II, 367-387.*
- Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims. *Child abuse & neglect, 24*(6), 733-752.
- Saywitz, K. J., Larson, R. P., Hobbs, S. D., & Wells, C. R. (2015). Developing rapport with children in forensic interviews: Systematic review of experimental research. *Behavioral sciences & the law, 33*(4), 372-389.
- Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Davies, G. M., & Westcott, H. L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. *Child Abuse & Neglect, 25*(5), 669-681.
- Stolzenberg, S. N., Williams, S., McWilliams, K., Liang, C., & Lyon, T. D. (2021). The utility of direct questions in eliciting subjective content from children disclosing sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 116*, 103964.

- Talwar, V., Crossman, A. M., Block, S., Brubacher, S., Dianiska, R., Espinosa Becerra, A. K., ... & Wylie, B. (2025). Urgent issues and prospects on investigative interviews with children and adolescents. *Legal and criminological psychology*, 30(1), 61-82.
- Tamm, A., Otzipka, J., & Volbert, R. (2021). Assessing the Individual Interviewer Rapport-Building and Supportive Techniques of the R-NICHD Protocol. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.659438>
- Wolfman, M., Brown, D., & Jose, P. (2016). Talking past each other: Interviewer and child verbal exchanges in forensic interviews. *Law and Human Behavior*, 40(2), 107.